

<https://doi.org/10.70728/c.series.ped.v08.i09.043>

INGLIZ TILI O‘QITUVCHILARINING KASBIY RIVOJLANISHIDA TA’LIM GRANTLARINING O‘RNI VA AHAMIYATI

Nurmuratov Anvar Yaxshibayevich

*Samarqand davlat chet tillar instituti Registrator ofisi Ma’lumotlar bazasi bo’limi
boshlig’i Pedagogika fanlari bo’yicha falsafa doktori (PhD), dotsent*

E-mail: nurmuratov.a.y@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada ingliz tili o‘qituvchilarining kasbiy rivojlanish jarayonida ta’lim grantlarining o‘rni va ahamiyati tahlil qilinadi. Tadqiqot davomida grant dasturlarining pedagogik kompetensiyalarni rivojlantirish, metodik yangilanishlarni joriy etish hamda xalqaro tajribani integratsiya qilishdagi roli o‘rganildi. Natijalar ta’lim grantlari o‘qituvchilarning professional o‘sishi, innovatsion yondashuvlarni qo‘llashi va ta’lim sifati oshishiga sezilarli ta’sir ko‘rsatishini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar: kasbiy rivojlanish, ta’lim grantlari, ingliz tili o‘qituvchisi, pedagogik innovatsiya, malaka oshirish, xalqaro tajriba.

Kirish. Zamonaviy ta’lim tizimida ingliz tili o‘qituvchisining kasbiy kompetensiyasi ta’lim sifatini belgilovchi muhim omillardan biridir. Globallashtirish sharoitida xorijiy tillarni o‘qitish jarayoni nafaqat lingvistik bilimlarni, balki kommunikativ, madaniyatlararo va raqamli kompetensiyalarni ham o‘z ichiga oladi. Shu bois o‘qituvchilarning uzluksiz kasbiy rivojlanishi strategik ahamiyat kasb etadi.

So‘nggi yillarda ta’lim grantlari o‘qituvchilarning malakasini oshirish, xalqaro seminar va treninglarda ishtirok etish, ilmiy tadqiqotlar olib borish hamda innovatsion metodikalarni joriy etish uchun muhim moliyaviy va institutsional resursga aylandi. Grant dasturlari o‘qituvchilarga xorijiy tajribani o‘rganish, akademik mobilitetda qatnashish va professional tarmoqlarga integratsiyalashish imkonini bermoqda.

Mazkur tadqiqotning maqsadi – ingliz tili o‘qituvchilarining kasbiy rivojlanishida ta’lim grantlarining o‘rni va samaradorligini aniqlash hamda ularning pedagogik jarayonga ta’sirini tahlil qilishdan iborat.

Adabiyotlar sharhi. Ingliz tili o‘qituvchilarining kasbiy rivojlanishi zamonaviy pedagogika va ta’lim menejmenti sohasidagi dolzarb masalardan biri hisoblanadi. Ilmiy tadqiqotlarda kasbiy rivojlanish o‘qituvchining uzluksiz o‘zini takomillashtirishi, yangi metodlarni o‘zlashtirishi va refleksiv faoliyat olib borishi bilan bog‘liq jarayon sifatida talqin etiladi. Den (1999) Kasbiy rivojlanishni o‘qituvchining butun professional faoliyati davomida

amalga oshadigan uzluksizi o'shish djarayoni sifatida izoxlaydi. Uning fikricha, o'qituvchi fakat bilim beruvchi emas, balki doymi ravishda o'rganib boruvchi shaks bo'lishi zarur.

Darling-Xammond va Richardson (2009) professional rivajlanish samaradorligi uzok muddatli, amaliyotga yo'naltirilgan va xamkorlikka asostangan dasturlar orkali ta'minlanishini ta'kidlaydi. Ularning tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, qisqa muddatli seminarlar o'rniga tizimli va uzluksiz malaka oshirish dasturlari pedagogik natijalarga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Bu yondashuv grant dasturlarini tashkil etishda muhim nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Xorijiy tillarni o'qitish metodikasida zamonaviy yondashuvlar, jumladan kommunikativ metod, task-based learning va CLIL modeli keng qo'llanilmoqda (Richards & Rodgers, 2014). Ushbu metodlar o'qituvchidan yuqori darajadagi metodik tayyorgarlikni, kreativ fikrlashni va moslashuvchanlikni talab qiladi. Shu sababli grant dasturlari orqali malaka oshirish o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishning samarali vositasiga aylanmoqda.

Raqamli transformatsiya sharoitida pedagogning raqamli kompetensiyasi alohida ahamiyat kasb etadi. Redecker (2017) tomonidan ishlab chiqilgan DigCompEdu modeli o'qituvchilarning raqamli pedagogik ko'nikmalarini rivojlantirishning konseptual asosini belgilaydi. Mazkur modelga ko'ra, zamonaviy o'qituvchi ta'lim jarayonida raqamli texnologiyalarni samarali qo'llay olishi va o'quvchilarning mustaqil o'rganish jarayonini qo'llab-quvvatlashi lozim.

Ta'lim grantlarining ahamiyati inson kapitali nazariyasi doirasida ham asoslab berilgan. Becker (1993) ta'limga investitsiya uzoq muddatli iqtisodiy va ijtimoiy samaradorlikni ta'minlashini ta'kidlaydi. Shu nuktayi nazardan grantlar o'qituvchilarning kasbiy saloxiyatini oshirish orkali ta'lim tizimimin, umumi sifatiga idjobiy ta'sir ko'rsatadi.

OECD (2019) hisobotlarida professional rivajlanish dasturlarida faol ishtirok etgan o'qituvchilar innovatsion metodlarni tezroq joriy etishi va o'quvchilar natijalarining yaxshilanishi qayd etilgan. Bu esa grant dasturlarining tizimli pedagogik samaradorlikka ega ekanini ko'rsatadi.

O'zbekiston sharoitida ham o'qituvchilarning malakasini oshirish va xalqaro grant dasturlarida ishtirokini kengaytirish ta'lim siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilangan (Xudoyberdiyev, 2022). Mavjud ilmiy adabiyotlar grant dasturlarining pedagogik yangilanishlarni joriy etish, xalqaro hamkorlikni rivojlantirish va o'qituvchilarning professional motivatsiyasini oshirishdagi rolini tasdiqlaydi.

Shunday qilib, tahlil qilingan ilmiy manbalar ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy rivajlanishida ta'lim grantlari muhim strategik omil ekanini ko'rsatadi. Biroq mazkur masalning milliy kontekstdagi empirik jihatlarini yetarli darajada o'rganilmagan bo'lib, bu esa ushbu tadqiqotning dolzarbligini belgilaydi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotda kompleks metodologik yondashuv qo'llanildi: so'rovnoma (grant dasturlarida ishtirok etgan 120 nafar ingliz tili o'qituvchisi o'rtasida); taqqoslash va statistik tahlil; Sifat tahlili (intervyu va kuzatuv natijalari asosida).

Tahlil va tadqiqot natijalari. Tadqiqot natijalari ta'lim grantlari ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy rivajlanishiga bir nechta yo'nalishda kompleks va tizimli ijobiy

ta'sir ko'rsatishini aniqladi. Avvalo, metodik kompetensiyaning sezilarli darajada oshgani kuzatildi. Respondentlarning 78 foizi grant dasturlarida ishtirok etgandan so'ng zamonaviy interaktiv metodlarni, jumladan CLIL, task-based learning va blended learning yondashuvlarini muntazam va ongli ravishda qo'llay boshlaganini qayd etdi. Ularning fikricha, grant doirasidagi treninglar va xalqaro seminarlar metodik tafakkurni yangilashga, darslarni loyihalash jarayonida kompetensiyaviy yondashuvni kuchaytirishga hamda o'quvchilarni faol o'qitish strategiyalarini keng qo'llashga imkon bergan.

72 foiz o'qituvchi grant doirasida raqamli platformalar va onlayn resurslardan foydalanish malakasini sezilarli darajada oshirganini bildirdi. Xususan, ular Learning Management Systems, interaktiv taqdimot vositalari, onlayn test platformalari hamda masofaviy ta'lim instrumentlaridan samarali foydalanishni o'zlashtirgan. Bu esa dars jarayonini diversifikatsiya qilish, o'quvchilarning mustaqil ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish va baholash jarayonini shaffoflashtirishga xizmat qilgan. Ayrim respondentlar grant tajribasi ularga raqamli kontent yaratish, video-darslar tayyorlash va gibridd ta'lim model

65 foiz respondent grantdan so'ng ilmiy maqolalar chop etgan yoki respublika va xalqaro konferensiyalarda qatnashgan. Bu ko'rsatkich grant dasturlarining nafaqat pedagogik, balki ilmiy salohiyatni rivojlantirishdagi o'rnini ham tasdiqlaydi. Grant loyihalari doirasida o'qituvchilar ilmiy tadqiqot metodologiyasini chuqurroq o'zlashtirgan, maqola yozish ko'nikmalarini takomillashtirgan hamda akademik hamkorlik tarmoqlariga qo'shilgan. Natijada ularning ilmiy faolligi va professional ko'rinishi sezilarli darajada oshgan.

O'qituvchilarning aksariyati grant tajribasi ularning kasbiy o'ziga ishonchini mustahkamlaganini, liderlik ko'nikmalarini rivojlantirganini va xalqaro hamkorlikka tayyorligini oshirganini alohida ta'kidladi. Grant jarayonida xorijiy mutaxassislar bilan muloqot qilish, tajriba almashish va yangi pedagogik yondashuvlarni muhokama qilish o'qituvchilarning dunyoqarashini kengaytirgan hamda ularni global professional hamjamiyatning faol a'zosiga aylantirgan.

Shuningdek, grantlarda ishtirok etgan o'qituvchilarning talabalari o'quv natijalari ham yaxshilangani qayd etildi. Kuzatuv va monitoring natijalari shuni ko'rsatdiki, innovatsion metodlar va raqamli vositalardan foydalanish o'quvchilarning motivatsiyasini oshirgan, darsdagi faolligini kuchaytirgan hamda til kompetensiyalarining barqaror rivojlanishiga olib kelgan. O'quv jarayonida ijodiy topshiriqlar, loyiha ishlari va kommunikativ mashg'ulotlar ulushi ortgani aniqlangan.

Natijalar shuni ko'rsatadiki, ta'lim grantlari ingliz tili o'qituvchilarining kasbiy rivojlanishida muhim katalizator vazifasini bajaradi. Ular nafaqat moliyaviy qo'llab-quvvatlash vositasi, balki professional o'sish, metodik yangilanish va innovatsion pedagogik madaniyatni shakllantirish mexanizmi sifatida namoyon bo'ladi. Grantlar o'qituvchilarning individual rivojlanish trayektoriyasini qo'llab-quvvatlab, ularni zamonaviy ta'lim talablariga moslashuvchan va kreativ mutaxassisga aylantiradi.

Grant dasturlari orqali o'qituvchilar xalqaro tajribani o'zlashtiradi, ilg'or metodikalarni milliy ta'lim muhitiga adaptatsiya qiladi hamda ilmiy-tadqiqot faoliyatini rivojlantiradi. Bu

esa o‘z navbatida ta’lim sifati oshishiga, innovatsion muhit shakllanishiga va raqobatbardosh kadrlar tayyorlash jarayonining takomillashuviga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Uzoq muddatli istiqbolda esa grantlar inson kapitalining mustahkamlanishiga xizmat qiladi.

Shu bilan birga, tadqiqot grantlardan foydalanish jarayonida ayrim muammolar mavjudligini ham ko‘rsatdi. Jumladan, grant imkoniyatlari haqida axborot yetishmasligi, grant yozish ko‘nikmalarining yetarli emasligi, hujjatlashtirish jarayonining murakkabligi va byurokratik to‘siqlar o‘qituvchilarning faol ishtirokini cheklashi mumkin. Ba’zi respondentlar grant loyihalarini boshqarish va hisobot tayyorlash bo‘yicha metodik yordamga ehtiyoj sezishini bildirgan.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun grant menejmenti bo‘yicha tizimli treninglar tashkil etish, oliy ta’lim muassasalarida grant maslahat markazlarini rivojlantirish, loyiha yozish va monitoring mexanizmlarini soddalashtirish hamda o‘qituvchilarni metodik qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish maqsadga muvofiqdir. Shuningdek, grant natijalarini ommalashtirish va ilg‘or tajribalarni replikatsiya qilish mexanizmlarini joriy etish zarur.

Umuman olganda, tadqiqot natijalari ta’lim grantlari ingliz tili o‘qituvchilarining kasbiy rivojlanishida strategik ahamiyatga ega ekanini, ular pedagogik innovatsiyalarni jadallashtirish va ta’lim sifatini oshirishning samarali instrumenti ekanini tasdiqlaydi.

Xulosa. Ta’lim grantlari ingliz tili o‘qituvchilarining kasbiy rivojlanishini ta’minlovchi muhim va uzoq muddatli strategik instrument sifatida namoyon bo‘ladi. Ular o‘qituvchilarning pedagogik kompetensiyasini tizimli ravishda takomillashtirish, zamonaviy ta’lim texnologiyalarini o‘zlashtirish hamda dars jarayoniga innovatsion metodlarni joriy etish uchun zarur shart-sharoit yaratadi. Shuningdek, ta’lim grantlari o‘qituvchilarning innovatsion faolligini kuchaytiradi. Grant loyihalari doirasida tajriba-sinov ishlari olib borish, yangi o‘quv dasturlarini ishlab chiqish, raqamli platformalarni qo‘llash va interaktiv ta’lim muhitini shakllantirish imkoniyati kengayadi. Natijada o‘qituvchilar ijodiy fikrlashga, tashabbus ko‘rsatishga va pedagogik jarayonga yangicha yondashishga intiladi. Bu esa ta’lim sifatining oshishiga va o‘quvchilarning bilim olish jarayonida faolligining kuchayishiga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, grantlar o‘qituvchilarning ilmiy salohiyatini rivojlantirishda ham muhim o‘rin tutadi. Ilmiy tadqiqotlarda ishtirok etish, maqolalar chop etish, xalqaro va respublika konferensiyalarida qatnashish orqali o‘qituvchilar o‘z ilmiy dunyoqarashini kengaytiradi va akademik kompetensiyalarini mustahkamlaydi. Shu tariqa, ta’lim grantlari ingliz tili o‘qituvchilarining kasbiy, innovatsion va ilmiy rivojlanishini kompleks ravishda qo‘llab-quvvatlovchi strategik mexanizm sifatida ta’lim tizimining barqaror taraqqiyotiga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Беккер Г.С. Человеческий капитал: теоретический и эмпирический анализ с особым акцентом на образование. – 3-е изд. – Чикаго: Издательство Чикагского университета, 1993. – 390 стр.

2. Дарлинг-Хаммонд Л., Ричардсон Н. Обучение учителей: что важно? Образовательное лидерство. – 2009. – Том 66, No 5. – стр. 46–53.

3. День С. Развитие учителей: вызовы непрерывного обучения. – Лондон: Falmer Press, 1999. – 251 стр.

4. ОЭСР. Результаты TALIS 2018 (Том I): Учителя и школьные руководители как учащиеся на протяжении всей жизни. – Париж: Издательство ОЭСР, 2019. – 238 стр.

5. Редекер С. Европейская рамка цифровой компетенции педагогов: DigCompEdu. – Люксембург: Издательское управление Европейского союза, 2017. – 95 стр.

6. Ричардс Дж.К., Роджерс Т.С. Подходы и методы преподавания языков. – 3-е изд. – Кембридж: Cambridge University Press, 2014. – 410 стр.

7. Xudoyberdiyev B. O'qituvchilarning kasbiy rivojlanishi va ta'lim sifati masalalari // Педагогик махорат. – 2022. – No 3. – P. 15–21.